

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2025.18>

О. Хотинська-Нор,

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри юстиції Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Л. Малярчук,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри юстиції Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О. Снідевич,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЗУПИНЕННЯ ВИКОНАВЦЕМ ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧИХ ДІЙ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. На даний час досить гостро стоїть питання конституційності низки мораторіїв, які діють у виконавчому провадженні. Ці мораторії досить часто нівелюють конституційну засаду обов'язковості судового рішення. У зв'язку з цим, конституційність окремих норм Закону «Про виконавче провадження» [1] періодично є предметом перевірки у Конституційному Суді України. І ось знову в черговий раз ухвалою Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 листопада 2024 року у справі № 1-8/2024(343/24) було відкрито конституційне провадження у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика мораторіїв у виконавчому провадженні, зокрема, і проблема їх конституційності, досить рідко є предме-

том наукових досліджень. Загалом питання мораторіїв у виконавчому провадженні досліджували такі науковці та практики як А.М. Авторгов, Ю.В. Білоусов, Н.Є. Блажівська, Л.С. Малярчук, І.С. Ніколаєв, Н.Г. Покинйчереда, О.С. Снідевич, В.О. Ткачук, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.З. Хотинська-Нор та інші. Однак, як вбачається, питання конституційності пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження», який передбачає окремі підстави для зупинення вчинення виконавчих дій, ще не було предметом наукового дослідження.

Мета дослідження, таким чином, полягає у формулюванні наукового висновку про те, чи відповідає Конституції України [3] пункт 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження», яким передбачається окремі підстави для зупинення вчинення виконавцем виконавчих дій.

Виклад основного матеріалу. Згідно з пунктом 12 частини першої статті 34 Закону «Про виконавче

провадження», виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації. При аналізі конституційності цього положення Закону «Про виконавче провадження» варто проаналізувати його відповідність цілій низці положень Конституції України, а саме її статтям 8, 19, 27, 41, 43, 55, 129, 129-1 Конституції України. Зокрема, при вирішенні цього наукового питання, на наш погляд, слід враховувати таке.

1. Щодо відповідності пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» положенням статей 8, 19, 55, 129, 129-1 Конституції України.

Відповідно до ст.8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Згідно зі ст.19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст.55 Конституції). Основною засадою судочинства є обов'язковість судового рішення (ст.129 Конституції). Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку (ст. 129-1 Конституції України).

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кож-

ного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (пункт 2 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012) [4]; невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (пункт 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012) [5].

Положення про обов'язковість судового рішення визначено й Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та практикою Європейського суду з прав людини.

Так, відповідно до ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6] кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Як констатовано Європейським Судом із прав людини у контексті ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виконання рішення будь-якого суду є невід'ємним елементом права на судовий захист, а тому визначається як складова частина судового розгляду (справа «Бурдов проти Росії», «Горнсбі проти Греції») [7; 8]. У рішенні Суду у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 р. наголошується, що право на суд було б ілюзорним, якби правова система держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін [9].

Відображенням цієї позиції у законодавстві України є ст. 129-1 Конституції України, згідно з якою судове

комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації. У випадку, передбаченому пунктом 12 частини першої статті 34 цього Закону, виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій до закінчення однорічного строку з дня завершення приватизації або до припинення приватизації відповідного об'єкта приватизації (ч. 7 ст. 35 Закону України «Про виконавче провадження»).

Аналіз змісту пункту 12 частини першої статті 34 цього Закону свідчить, що фактично ним встановлено мораторій як тимчасову заборону на виконання рішень судів та інших органів, винесених щодо окремих боржників – державних чи комунальних підприємств, а також господарських товариств з пакетом акцій (частки) держави у статутному капіталі у розмірі більше 50 відсотків.

Практика Європейського суду з прав людини загалом визнає допустимими мораторії у виконавчому провадженні, викликані публічними інтересами. Більш того, Суд зазначає, що встановлення в законодавстві таких мораторіїв повинно відповідати таким умовам: мати законну мету та забезпечувати пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою [11, с. 22–23]. Так у рішенні від 28.07.1999 року у справі «Імобільяре Саффі» проти Італії» ЄСПЛ наголосив, що право на звернення до суду, гарантоване статтею 6 Конвенції, також передбачає практичне виконання остаточних, обов'язкових для виконання судових рішень, які в державах, що поважають принцип верховенства права, не можуть залишатися невиконаними на шкоду стороні у провадженні. Отже, виконання судового рішення не може відстрочуватися на незаконних підставах (п. 66 рішення). Проте затримка з виконанням судового рішення на

Згідно з пунктом 12 частини першої статті 34 Закону «Про виконавче провадження», виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або

період, який є конче необхідним для розв'язання проблем публічного характеру, може, за певних обставин, бути визнана обґрунтованою (п.69 рішення) [12]. Узагальнивши цілі різних мораторії Н.Є. Блажівська робить висновок, що для кожного із встановлених мораторіїв принаймні декларується легітимна мета. Така легітимна мета може мати різне спрямування, яке умовно можна об'єднати в три групи: 1) захист інтересів держави та суспільства; 2) подолання наслідків надзвичайних обставин; 3) захист інтересів окремих суб'єктів. Зазначені цілі встановлення мораторію, як правило, визнаються ЄСПЛ легітимними [13, с. 6].

В той же час, у науці вже було вже констатовано, що у встановленні будь-яких мораторіїв як заборон, які ускладнюють або унеможливають виконання остаточних судових рішень, що набрали законної сили (як мораторіїв, що носять матеріально-правовий характер, так і тих мораторіїв, які мають процесуальний характер) формально може вбачатися порушення положень Конституції України про права та свободи людини, основні засади судочинства тощо [14, с. 145]. Через це і пункт 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» також формально може порушувати відповідні положення Конституції, якщо задекларована мета може бути визначена неконституційною, або ж відповідні положення порушуватимуть пропорційність публічних та приватних інтересів.

Аналіз положень законодавства України, зокрема, Закону «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 № 2269-VIII та практики його застосування свідчить, що зупинення вчинення виконавчих дій щодо окремих державних або комунальних підприємств, господарських товариств здійснюється з метою реалізації публічної мети — забезпечення їх належної приватиза-

ції, і ця мета може бути визначена законною. Однак, сама приватизація державного і комунального майна є досить тривалою у часі, строки окремих її етапів чітко не визначені, впродовж її здійснення допускається затягування процесу приватизації, зокрема, й через процедури судового оскарження окремих дій. Через це зупинення виконавчого провадження відповідно до пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» з урахуванням положень частини 7 статті 35 Закону «Про виконавче провадження» набуває ознак невизначеності строку такого зупинення виконавчого провадження, відкритого щодо окремих боржників — державних або комунальних підприємств, господарських товариств, а відтак і виконання рішення суду. За умов фактичного тривалого зупинення виконавчого провадження з наведених підстав у цьому може вбачатися і непропорційність у співвідношенні між використаними засобами у вигляді зупинення вчинення виконавчих дій та поставленою метою. Відтак, це може свідчити і про наявність порушення передбаченого ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод права особи на справедливий суд.

З цих же підстав може вбачатися і порушення статей 8, 19, 55, 129, 129-1 Конституції України.

Враховуючи наведене, вбачається невідповідність пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» положенням статей 8, 19, 55, 129, 129-1 Конституції України.

2. Щодо відповідності пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» положенням статей 27, 41, 43 Конституції України.

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти

При цьому варто враховувати, що право на працю пов'язане не лише з періодом безпосереднього виконання особою трудової функції, а охоплює й періоди прийняття її на роботу та припинення виконання нею трудових обов'язків (пункт 3 мотивуваль-

Таким чином, вбачається невідповідність пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» до того ж і положенням статей 27, 41, 43 Конституції України.

З урахуванням наведено, можемо зробити загальний висновок, що пункт 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» є таким, що не відповідає Конституції України.

Забезпечити реальний захист прав та інтересів стягувачів у виконавчому провадженні, в яких виконанню рішення перешкоджає встановлений державою мораторій, міг би ефективний судовий контроль за виконанням судового рішення. Задля цього варто було б наділити суд в порядку здійснення судового контролю за виконанням судових рішень ефективними повноваженнями, спрямованими, зокрема, на зобов'язання виконавця продовжити виконання судового рішення, якщо на тому чи іншому часовому вимірі дії встановленого державою мораторію він би втрачав свою легітимність через порушення принципу пропорційності. Однак для цього, на наш погляд, варто внести відповідні зміни до законодавства, яке врегульовує питання судового контролю за виконанням судових рішень.

Висновки. Пункт 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження», згідно з яким виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації, є таким, що не відповідає Конституції України.

Стаття присвячена дослідженню проблемного питання конституційності пункту 12 частини

першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження», яким передбачається окремі підстави для зупинення вчинення виконавцем виконавчих дій, а фактично встановлено мораторій як тимчасову заборону на виконання рішень судів та інших органів винесених щодо окремих боржників.

Проведено правовий аналіз цього положення Закону «Про виконавче провадження» в аспекті відповідності його статтям 8, 19, 27, 41, 43, 55, 129, 129-1 Конституції України.

При дослідженні питання відповідності зазначеного положення Закону України «Про виконавче провадження» положенням статей 8, 19, 55, 129, 129-1 Конституції України, проаналізовано зазначені положення Конституції, окремі рішення Конституційного Суду України, міжнародні акти та рішення Європейського суду з прав людини. Констатовано, що встановлення в законодавстві мораторіїв повинно відповідати таким умовам: мати законну мету та забезпечувати пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою. В той же час, аналіз змісту пункту 12 частини першої статті 34 Закону свідчить, що за умов фактичного тривалого зупинення виконавчого провадження з наведених у цьому положенні підстав може вбачатися непропорційність у співвідношенні між використаними засобами у вигляді зупинення вчинення виконавчих дій та поставленою метою. Це свідчить про порушення статей 8, 19, 55, 129, 129-1 Конституції.

При дослідженні відповідності пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» положенням статей 27, 41, 43 Конституції України, проаналізовано зазначені положення Конституції, окремі положення актів національного та міжнародного законодавства, рішення Кон-

ституційного Суду України. Зроблено висновок про невідповідність пункту 12 частини першої статті 34 Закону «Про виконавче провадження» положенням статей 27, 41, 43 Конституції.

За наслідками дослідження зроблено загальний висновок, що пункт 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» є таким, що не відповідає Конституції України.

Ключові слова: конституційність, суд, рішення суду, мораторій, примусове виконання, виконавче провадження, зупинення вчинення виконавчих дій, боржник, судовий контроль за виконанням судового рішення.

Hotynska-Nor O., Malyarchuk L., Snidevych O. Certain Aspects of the Constitutionality of Suspension of Enforcement Actions by the bailiff in Enforcement Proceedings

The article is devoted to the study of the problematic issue of the constitutionality of paragraph 12 of part one of Article 34 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings", which provides for certain grounds for suspension of enforcement actions by the bailiff, and in fact establishes a moratorium as a temporary ban on enforcement of court decisions and other bodies rendered against certain debtors.

The author makes a legal analysis of this provision of the Law "On Enforcement Proceedings" in terms of its compliance with Articles 8, 19, 27, 41, 43, 55, 129, 129-1 of the Constitution of Ukraine.

When studying the issue of compliance of the said provision of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" with the provisions of Articles 8, 19, 55, 129, 129-1 of the Constitution of Ukraine, the author analyzes the said provisions of the Constitution, certain decisions of

the Constitutional Court of Ukraine, international acts and judgments of the European Court of Human Rights. It is stated that the establishment of moratoriums in legislation must meet the following conditions: to have a legitimate purpose and to ensure a proportionate relationship between the means used and the goal set. At the same time, the analysis of the content of paragraph 12 of part one of Article 34 of the Law shows that in the conditions of actual long-term suspension of enforcement proceedings on the grounds specified in this provision, a disproportionate relationship between the means used in the form of suspension of enforcement actions and the goal set may be seen. This indicates a violation of Articles 8, 19, 55, 129, 129-1 of the Constitution.

When studying the compliance of paragraph 12 of part one of Article 34 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" with the provisions of Articles 27, 41, 43 of the Constitution of Ukraine, the author analyzes the said provisions of the Constitution, certain provisions of national and international legislation, and decisions of the Constitutional Court of Ukraine. The author concludes that paragraph 12 of part one of Article 34 of the Law "On Enforcement Proceedings" does not comply with the provisions of Articles 27, 41, 43 of the Constitution.

Based on the results of the study, the author makes a general conclusion that paragraph 12 of part one of Article 34 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" is inconsistent with the Constitution of Ukraine.

Key words: constitutionality, court, court decision, moratorium, enforcement, enforcement proceedings, suspension of enforcement actions, debtor, judicial control over the enforcement of a court decision.

Література:

1. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
2. Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 листопада 2024 року у справі № 1-8/2024(343/24) про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v219u710-24>.
3. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4761>
4. Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2012 року у справі № 1-26/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12>
5. Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2012 року № 11-пн/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
7. Справа «Бурдов проти Росії». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_045
8. Справа «Горнсбі проти Греції» (Case of Hornsby v. Greece). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079
9. Справа «Шмалько проти України» (заява № 60750/00). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226
10. Малярчук Л.С. Авансування витрат виконавчого провадження: необхідна передумова чи перешкода для звернення стягнення на майно боржника. Молодий вчений. 2018. № 12 (64). С. 503–508.
11. Аналіз застосування мораторію на стягнення майна державних підприємств та його відповідності вимогам законодавства про захист економічної конкуренції та надання державної допомоги суб'єктам господарювання. URL: <https://surl.lu/ghwzty>
12. Справа «Імобільяре Саффі» проти Італії» (Case of Immobiliare Saffi v. Italy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_075
13. Блажівська Н.Є. Мораторій на звернення стягнення на майно боржника в законодавстві України та в практиці ЄСПЛ. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 5–9
14. Малярчук Л.С., Снідевич О.С. Мораторій на звернення стягнення на активи акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування (конституційно-правовий аспект). Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 144–148
15. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
16. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
17. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
18. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
19. Рішення Конституційного Суду України від 2 жовтня 2024 року у справі № 3-5/2023(5/23, 79/23). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-24>
20. Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2008 року у справі № 1-5/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-08>